

Mevlit Kandili Kutlanmalı Mıdır

– Gürçan Onat · 08 Kasım 2019

Mevlit kandili kutlanmalı mıdır?

Bu sorunun cevabını verebilmek için gelin tarihe bir göz atalım.

"Resûl-i Ekrem, İslâm tarihçilerinin çoğuna göre Yemen valisi Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkmak üzere Mekke'ye saldırdığı ve Fil Vak'ası denilen olayın meydana geldiği yıl doğmuştur, bu tarih milâdî 569, 570 veya 571'dir. Yine genellikle kabul edildiğine göre Rebûlevvel ayının 12'sinde ve gündüz dünyaya gelmiştir. Doğumun pazartesi günü olduğu ise daha sahih rivayetlere dayanmaktadır. Hz. Peygamber'in sağlığında onun doğum yıl dönümü kutlanmadığı gibi Hulefâ-yi Râşidîn dönemiyle Emevî ve Abbâsî devirlerinde de mevlidle ilgili bir uygulamaya rastlanmamaktadır.

Mısır'da Şii Fâtımî Devleti kurulunca, soyundan geldiklerini söyledikleri Hz. Peygamber'in doğum yıl dönümü Muiz-Lidînellâh döneminden (972-975) itibaren resmî törenlerle kutlanmaya başlanmıştır. Hz. Peygamber'in yanında Hz. Ali, Fâtıma, Hasan, Hüseyin ve o günkü halifenin mevlidlerinin de kutlandığı, aynı zamanda receb, şâban ve ramazan aylarındaki kandiller ile ramazan ve kurban bayramları gibi vesilelerle düzenlenen diğer bazı resmî kutlamaların da ilk örneklerinin yaşandığı bu dönem İslâm tarihinde zengin bir şölen geleneği oluşturmuştur.

Fâtımîler zamanındaki törenlerde rebûlevvel ayının 12. gününde sabahtan başlamak üzere öğleye kadar 300 tepsi helva kâdıkkudât ve dâıdduât başta olmak üzere kurrâ, hatipler ve diğer görevlilere dağıtılırdı. Halifenin öğle namazını kılmasının ardından kâdıkkudât ve diğer görevliler topluca Ezher Camii'ne gider, burada hatim okunduktan sonra "manzara" adı verilen tören yerine geçerlerdi. Kahire valisi düzeni sağlamak üzere önceden yerini alırdı. Halife de maiyetiyle birlikte gelir, önce kâdıkkudâtı, ardından sâhibülbâbı ve daha sonra diğerlerini selâmlardı. Tören Kur'an tilâvetiyle başlardı; ardından sırasıyla Enver (Hâkim), Ezher ve Akmer camileri hatipleri birer hutbe okuyup, halife için dua ederlerdi. Bu sırada kurrâ tilâvetini sürdürürdü. Hutbelerden sonra halife törendekileri tekrar selâmlayınca resmî kutlama tamamlanmış olurdu. Bu kutlamaların üst düzey görevlilerin katıldığı bir devlet töreni çerçevesinde yapıldığı ve halkın geniş bir katılımının olmadığı anlaşılmaktadır. Özellikle Sünnî çoğunluğun kutlamalara iştirak etmediği bilinmektedir. Fâtımîler zamanında Hz. Peygamber'in ve Ehl-i beyt'in doğum yıl dönümlerinin kutlanması dinî hassasiyet yanında siyâsî meşruiyet açısından da önem taşıyordu. Eyyübîler zamanında birçok bayram ve tören kaldırıldığından mevlide de özen gösterilmediği ve halkın bunu evlerinde kutladığı anlaşılmaktadır. Ancak Selâhaddîn-i Eyyübî'nin kayınbiraderi Erbil Atabegi Begteginli Muzafferüddin Kökböri (1190-1233) mevlidi büyük törenlerle yeniden kutlamaya başlamıştır. Sıbt İbnü'l-Cevzî'nin bir kutlama sırasında 5000 koyun, 10.000 tavuk ve 100 at kesildiğini, 100.000 tabak yemek ve 30.000 tepsi helva dağıtıldığını kaydetmesi törene katılanların sayısı hakkında bir fikir vermektedir. Ulemâ ve tasavvuf ehlinin ileri gelenleri bu törenlerde hazır bulunur, Kökböri kendilerine hil'atler giydiren ve hediyeler verirdi. Sûfîler de öğle vaktinden fecre kadar zikir ve semâ meclisleri düzenlerdi. Hankahta 800-1000 kadar sûfî toplanır, Kökböri de aralarında yer alırdı. Her yıl mevlid törenleri için harcanan paranın 300.000 dinarı bulduğu kaydedilmektedir. Törenlerin

yapılacağı yerde sultan, ümerâ ve devletin diğer ileri gelenleri için her biri dört veya beş bölümden meydana gelen yirmi kadar ahşap barınak (kubbe) yapılarak, süslenir, hepsine ayrı ayrı çalgıcı ve şarkıcılarla, gölge oyunu oynatan gruplar yerleştirilirdi. Kökböri her gün ikindi namazından sonra barınakları dolaşır, halkın da katıldığı eğlenceleri seyrederdi. Hz. Peygamber'in doğum günüyle ilgili kutlanan mevliden iki gün önce çok sayıda kurbanlık hayvan meydana getirilerek kesilir ve kazanlar kaynatılırdı. Mevlid gecesi Erbil Kalesi'nde akşam namazının ardından zikir ve semâ meclisi düzenlenir, sultan da mum alayı ile hankaha gelirdi. Hil'atler mevlid sabahı sûfilerin elleri üzerinde kaleden hankaha getirilir, âyan ve halkın hazır bulunduğu geniş bir meydanda ordu geçit resmi yapar, vaaz verilir, bu sırada hil'atler dağıtılır, yemekler yenirdi. Akşam yine hankahta zikir ve semâ meclisi düzenlenirdi. Sona eren kutlamaların ardından misafirler memleketlerine dönmeye başladılar.

Endülüslü seyyah İbn Cübeyr, 579'da (1183) Mekke'de gördüklerini anlatırken Resûl-i Ekrem'in doğum yıl dönümünde doğduğu evin ziyarete açıldığını belirtir. Bu ev daha önce Hârûnürreşid'in annesi Hayzürân tarafından tamir ettirilip mescide çevrilmişti

Osmanlı Hükümdarı III. Murad, 996 (1588) yılında merasimle mevlid kutlamalarını başlatmakla birlikte resmî olmasa da Osmanlı Devleti'nde kutlamaların bundan önceki dönemlerde de yapıldığı bilinmektedir. Sultan Ahmed Camii'ndeki kutlamalarda padişah, sadrazam, şeyhülislâm, vezirler, Anadolu ve Rumeli kazaskerleri, diğer mülkî ve askerî erkânla ulemâ resmî kıyafetleriyle hazır bulunurdu. Balkanlar'ın fethiyle birlikte bu coğrafyada da mevlid törenleri yapılmaya başlanmıştır.

Eyüp Sabri Paşa'nın kaydettiğine göre Rebülevvelin 12'si Medine'de resmî tatil olup kaleden toplar atılır ve o gün dükkânlar açılmazdı. İnsanlar güzel elbiseler giyerek dolaşır ve birbirini tebrik eder, bu gece Mescid-i Nebevî'de ihya edilirdi. Sabaha karşı Bâb-ı Nisâ önünde toplanılır, burada kurulan kürsü üzerinde güneşin doğmasıyla birlikte beş hatipten ilki bir hadis okuyup padişah için dua eder, diğerleri sırasıyla mevlidin vilâdet, radâ ve hicret bahirlerini okurlar, sonuncusu dua ederdi. Daha sonra halk ikram edilen şerbeti içip dağılırdı. Mevlid kutlaması 1910 yılından itibaren Osmanlı Devleti'nde resmî bayramlara dahil edildiyse de Cumhuriyet'in ilânından sonra kaldırılmıştır. Osmanlı'lardan günümüze uzanan mevlid geleneğinde törenler büyük bir ciddiyetle yerine getirilirken Mısır ve Kuzey Afrika gibi bölgelerde görülen ve dinî ölçüleri zedeleyen uygulamalardan titizlikle kaçınılmıştır.

Günümüzde mevlid, Suudi Arabistan hariç Kuzey Afrika'dan Endonezya'ya kadar İslâm ülkelerinde - bazılarında resmî, bazılarında gayri resmî olarak- yaygın biçimde kutlanmaktadır. Türkiye'de yalnız ramazan ve kurban bayramları resmî bayram kabul edilmekle birlikte, Hz. Peygamber'in doğum günü uzun yıllardır Diyanet İşleri Başkanlığı ve Türkiye Diyanet Vakfı'nın ortaklaşa düzenlediği çok yönlü etkinliklerle kutlanmaktadır. 1989 yılında "Kutlu Doğum Haftası" adıyla başlatılan ve bazen hicrî takvim bazen da milâdî takvim esas alınarak düzenlenen bu etkinlikler 2010 yılında yayımlanan bir yönetmelikle resmî bir kutlama haftası niteliği kazanmış, 2017 yılında çıkarılan yeni bir yönetmelikle haftanın adı "Mevlid-i Nebî Haftası" olarak, kutlama tarihleri de hicrî takvime göre rebülevvel ayının on ikinci günü başlayacak şekilde değiştirilmiştir.

Mevlid kutlamaları sırasında Resûl-i Ekrem'in doğumunu anlatan, bu vesileyle methini de içeren ve genel olarak "mevlid", Kuzey Afrika'da ise "mevlidiyye" olarak anılan şiirlerin okunması gelenek halini almıştır. Bunların en meşhurları arasında Arap dünyasında Kâ'b b. Züheyr'in Kaşîdetü'l-

bürde'si, Bûsîrî'nin aynı adla da anılan el-Kevâkibü'd-dürriyye fi medhî hayri'l-beriyye ve el-Şaşîdetü'l-hemziyye'si ile Şemseddin İbnü'l-Cezerî'nin Mevlidü'n-nebî, Ca'fer b. Hasan el-Berzencî'nin el-'İkdü'l-cevher'i (Mevlidü'n-nebî); Türk dünyasında Süleyman Çelebi'nin Vesîletü'n-necât'ı anılabilir.

Fikhî Hükmü. Hz. Peygamber zamanında ve ondan sonraki birkaç asır boyunca kutlanmayan mevlidin dinî açıdan meşruiyeti ulemâ arasında tartışılmıştır. Mâlikî fakihi İbnü'l-Hâc el-Abderî (ö. 737/1336) bid'at konularına geniş yer verdiği el-Medhal adlı eserinde mevlidin Resûlullah devrinde ve ona son derece bağlı olan ashap ve tâbiîn (Selef) zamanında kutlanmadığını, dolayısıyla bid'at olduğunu söyleyerek mevcut uygulamalara şiddetle karşı çıkar. Ayrıca kutlamalar sırasında kıraat, zikir ve ibadet yanında çalgı çalınıp şarkı söylenmesinin, kadın ve erkeklerin bir arada bulunmasının da dinin yasakladığı hususlar olduğunu anlatır ve mevlidin harama vesile kılındığını belirtir. İbadet yapılması, ziyafet verilmesi, hadis vb. okunması halinde bile bunların mevlid niyetiyle icrasının bid'at olduğunu kaydeden İbnü'l-Hâc buna karşılık kutlama niyeti taşımaksızın oruç tutulmasını ve Hz. Peygamber'in doğduğu bu ayın saygınlığına uygun davranılmasını tavsiye eder

İbnü'l-Hâc'ın çağdaşı olan bir diğer bir Mâlikî âlimi Fâkihânî de mevlidi bid'at-ı seyyie kabul ederek ona karşı çıkmış ve el-Mevrid fi'l-keâm 'alâ 'ameli'l-mevlid adıyla bir risâle kaleme almıştır.

İbn Merzûk el-Hatîb, mevlid konusunda Mağrib ulemâsının olumlu ve olumsuz yönde iki yaklaşımda bulunduğunu, bu gecede iyi amellerde bulunup kötü davranışlardan sakınmanın en uygun tavır olduğunu belirtir. Bid'atları hasene ve seyyie diye ikiye ayırmayan İbn Teymiyye, onu takip eden Vehhâbî ulemâsı ve Muhammed Abduh gibi çağdaş ıslahatçı âlimler de mevlid kutlamalarına karşı çıkmışlardır. Reşîd Rızâ, Mısır'da mevlidlerde görülen çirkin uygulamaları eleştirir ve ulemâyı bu konuda sessiz kalmaları yüzünden kınar. Mevlid kutlamasının bizzat kendisine değil de bu vesileyle işlenen kötülöklere karşı olduğunu belirtir.

Kuzey Afrika'da Cezayir gibi bazı ölkelerde ıslahatçı âlimler mevlidin geleneksel şeklini eleştirmişlerse de yeni nesillerde inanç ve millî şuurun güçlenmesi için mevlidi yeni birtakım etkinliklerle kutlama yolunu benimsemişlerdir.

Ebû Şâme el-Makdisî, İbn Abbâd er-Rundî, İbnü'l-Cezerî, İbn Nâsîrüddin ed-Dımaşkî, İbn Hacer el-Askalânî, İbn Hacer el-Heytemî, Şemseddin es-Sehâvî, Celâleddin es-Süyûtî, Şehâbeddin Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî ve Muhammed b. Yûsuf eş-Şâmî ise Peygamberimizin dünyaya gelmesi sebebiyle sevinmenin, onun doğum günü münasebetiyle muhtaçlara yardımda bulunmanın, Resûl-i Ekrem'e dair şiirler okumanın, güzel elbiseler giyerek sevinç gösterisinde bulunmanın birer güzel amel olduğunu, dolayısıyla mevlid kutlamalarının bid'at-ı hasene sayılması, halk arasında görülen ve dinen hoş karşılanmayan davranışların ayrı düşünülerek önlenmesi gerektiğini belirtmişlerdir. Bu âlimlere göre Hz. Peygamber kendisine pazartesi günü oruç tutmanın fazileti sorulduğunda, "Bu benim doğduğum ve bana vahiy indirilen gündür" diyerek (Müsned, V, 297, 299; Müslim, "Şıyâm", 197) bir bakıma bugüne önem atfetmiştir.

Mevlid kutlamalarına olumlu bakan âlimler, kendisine Hz. Peygamber'in doğum haberini getiren Süveybe adlı kölesini âzat eden Ebû Leheb'in, ölümünden sonra ailesinden biri tarafından rüyada görülerek bu davranışı sebebiyle her pazartesi gecesi azabının hafifletildiğini ona söylediğine dair bir haberi (Buhârî, "Nikâh", 20; Şâmî, I, 444), ayrıca içinde Resûlullah'a vahiy indirildiğinden Kur'an'da Kadir

gecesine atfedilen önemin bütün insanlığa rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber'in dünyaya geldiği gün için öncelikle geçerli olacağı hususunu da görüşlerine dayanak olarak gösterirler (Muhammed Hadj-Sadok, II, 278). Ancak iman etmeden ölenlerin bütün amellerinin âhirette boşa gideceğine dair âyetlerin (Mâide 5/5) delil gösterilmesi yanında rüya üzerine hüküm dayandırılmayacağı ve Kadir gecesinin önemi hakkındaki ilâhî teyidin mevlid hakkında söz konusu olmadığı ileri sürülerek bu gerekçelere karşı çıkmıştır.

Mevlide karşı olan âlimlerin bu yaklaşımlarında kendi zamanlarındaki kutlamalarda görülen olumsuz davranışların büyük rolü vardır. İbnü'l-Hâcc'ın Mısır'daki uygulamalara yaptığı atıflar yanında tarihçi Cebertî'nin (ö. 1240/1825) kendi zamanındaki mevlid kutlamalarının evliyanın kabirlerini ziyaret yanında ticaret, gezi ve eğlence gibi amaçlar taşıdığını her meşrepten bid'at ve tarikat ehlinin katıldığı törenlerde şiir, zikir ve çalgı seslerinin birbirine karıştığını, camilerin âdeti alışveriş, sohbet, oyun ve eğlence mekânı haline getirildiğini, bu mekânların yenilip içilen şeylerle kirletildiğini, erkeklerle kadınlar arasında hoş olmayan davranışlar görüldüğünü belirtmesi de ulemânın Mısır'da mevlid kutlamaları konusundaki eleştirilerini haklı çıkaracak mahiyettedir. Hatta Cebertî, Mısırlı Şâzelî şeyhi Affî'nin mevlidinden söz ederken çevredeki şehirlerden gelen bazı kimselerin her türlü fuhşu irtikâp ettiklerini, ulemânın ve önde gelen şahsiyetlerin bunlara karşı çıkmadan kutlamalara katılmasının onay anlamı taşıyacağını belirterek onları ağır şekilde eleştirir."

Diyanetin İslam Ansiklopedisinden özetlediğimiz bu bilgiler doğrultusunda şunları söyleyebiliriz, sanırım. İbadet olarak adlandırmamak ve ibadet niyetiyle yapmamak üzere sadece Peygamber efendimizi hatırlayıp, anmak ve ona sevgimizi izhar etmek üzere, geleneksel olarak icra edilen kutlamalarda bir mahzur olmadığı anlaşılmaktadır.

Ama asıl olanın peygamber efendimizi doğum gününe hasrederek değil de, yılın 365 günü ve 24 saat hiç aklımızdan çıkartmamak olduğunu hiç unutmamalıyız. Allah Teala'nın inzal buyurduğu kitabını onun vasıtasıyla ve uygulamasıyla bize bildirdiğini ve Allah Teala'nın rızasını kazanmanın yolunun Resulullah efendimize benzemekten ve ona muhabbetten geçtiğini hiç aklımızdan çıkartmadan, dünyanın en güzel ve mükemmel ahlakına sahip olan ve alemlere Rahmet olarak gönderilen ve ümmeti için yanıp tutuşan, adeta kendini harap edercesine üzüntülere gark olduğunda Rabbül aleminden; sen ancak tebliğ edicisin, hidayeti ben veririm, teselli ikazına muhatap kalan şefkat peygamberine benzemeye çalışmak ve onu örnek almak elbette tek amacımız olmalıdır.

Şöyle düşünemez miyiz; üç çocuğunuz olsa bunlardan birisi hiç sözünüzü dinlemeyen, her türlü yasağınızı ihlal eden ama her doğum gününüzde sizi hatırlayıp, doğum gününüzü kutlayan, ikincisi hiç sözünüzden çıkmayan ahlakı ve güzel yaşantısı ile örnek gösterilen, fakat doğum gününüzde sizi hatırlayıp, doğum gününüzü kutlamayan, üçüncü çocuğunuz ise hem her yönü ile mükemmel ve bir de doğum gününüzde sizi hatırlayıp doğum gününüzü kutlayan olsa hangisini daha çok severdiniz?

Aslında örnek bire bir tam örtüşmüyor ama biraz fikir verebiliyor. Mesele doğduğu geceyi kutlamak değil, onun tebliğ ettiği hayat nizamını yaşayıp, yaşatabilmek olsa gerektir. Ahlakımızı onun ahlakı gibi yapabilmek, davasını devamı yapabilmek, dünyanın neresinde kime karşı nasıl zulüm işleniyorsa engel olmaya çalışabilmek, i'la-yı kelimetullah uğruna can verebilmeyi göze alabilmek...

Sevgi ve muhabbetinizden dolayı alemlere Rahmet olarak yaratılmış olan eşrefi mahlukat, şefaatine

muhtaç olduğumuz nebler nebisinin doğum gününü değerlendirmek istiyorsanız da değerlendirirsiniz,
kime ne!

Hiç şüphesiz ki doğrusunu Allah bilir.